

УДК 336.76

*Г.В. Кравчук, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

МОДЕЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ (СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД)

У статті розглядається процес діяльності страхових компаній у конкурентному середовищі на страховому ринку шляхом моделювання їх конкурентоспроможності. Пропонується визначити гранично допустимий рівень конкурентоспроможності, який забезпечує ефективне функціонування страхових компаній. Пропозиції реалізуються на основі застосування синергетичного ефекту з використанням просторової та часової компонент.

Ключові слова: конкурентоспроможність страхових компаній, конкурентне середовище, синергетичний ефект, конкурентні переваги.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність страхових компаній неможлива без їх постійної адаптації до середовища функціонування. Поведінка страховиків обумовлена рівнем розвитку страхового ринку, який формується відповідно до стану конкурентного середовища. Проблема досягнення та встановлення достатніх конкурентних переваг страхових компаній обумовлює доцільність моделювання їх конкурентоспроможності. Використання моделей, які є образом реального об'єкта і відображають лише суттєві (в рамках певної проблематики) особливості і закономірності, дозволяє проводити дослідження конкурентної взаємодії страхових компаній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі висвітлюються теоретичні засади та чинники формування конкурентного середовища ринкових структур. Так, науковцями А.М. Грод [2], М.С. Дворак [3], В.О. Кошеленко [5] наводиться визначення поняття конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та основних факторів її формування. Поширені методи і моделі визначення конкурентоспроможності підприємств на основі врахування конкурентних переваг висвітлюються в роботах В.М. Горбатова [1], І. Ю. Цобера [6], О.О. Цогла [7] та інших. Лише роботи М.С. Дворак [3], О.В. Козьменко [4] присвячені формуванню конкурентного середовища на ринку страхових послуг України.

Мета статті – розробка пропозицій щодо моделювання конкурентоспроможності страхових компаній на основі застосування синергетичного підходу.

Основні результати дослідження. Конкурентоспроможність суб'єктів господарювання в цілому та страхових компаній зокрема авторами робіт [2; 3; 7] трактується як можливість ефективно розпоряджатися власними та позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку. Вона визначається на основі комплексу економічних характеристик (чинників) у їх взаємозв'язку з метою досягнення та встановлення конкурентних переваг перед іншими учасниками ринку.

Слід підкреслити, що необхідною умовою формування конкурентних переваг страхових компаній є врахування синергетичного ефекту [1], який передбачає виділення такого набору характеристик (чинників) конкурентоспроможності, при якому загальна конкурентна позиція страхової компанії є завжди більшою (або меншою) загальної суми конкурентних переваг, що забезпечує кожен з виділених чинників.

Нехай діяльність страхової компанії на страховому ринку характеризує n економічних чинників, кожен з яких надає можливість отримати від 1 до k конкурентних переваг. До чинників формування конкурентного середовища на страховому ринку належать:

- 1) мережева структура представництв страхових компаній;
- 2) частка страхового ринку, який займає певна страхова компанія;
- 3) диверсифікація страхових послуг, зокрема поширення перестрахових операцій як інструмента забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страховиків;
- 4) співробітництво з іноземними страховими компаніями;
- 7) зниження тарифних ставок надання страхових послуг.

Зазначені економічні чинники сприяють отриманню страховими компаніями таких конкурентних переваг, як:

- 1) збільшення кількості клієнтів-страхувальників;
- 2) інтенсифікація попиту на страхові послуги;
- 3) нарощування обсягів фінансових потоків;
- 4) покращення фінансових можливостей;
- 5) посилення мобільності капіталу;
- б) зниження рівня фінансового та підприємницького ризиків тощо.

Множини конкурентних переваг $M_{i,i=1 \div n} = \{p_{l,l=1 \div k}\}$, обумовлені кожним i -м чинником, можуть перетинатися у випадку надання спільних конкурентних переваг, утворюючи множину $M_{i,i=1 \div n} \cap M_{j,j=1 \div n, i \neq j} = \{p_{li,l=1 \div k} = p_{lj,l=1 \div k}\}$. Так, показник частки страхового ринку, який займає певна страхова компанія, та показник зниження тарифних ставок впливають на збільшення кількості клієнтів-страхувальників та нарощування обсягів фінансових потоків. Крім того, кожен з чинників формування конкурентного середовища на страховому ринку має специфічні конкурентні переваги.

Визначення рівня конкурентоспроможності страхової компанії з урахуванням синергетичного ефекту взаємообумовленості чинників пропонується здійснювати на основі множини (1):

$$(M_{i,i=1 \div n} \cup M_{j,j=1 \div n}) \cup f(M_{i,i=1 \div n} \cup M_{j,j=1 \div n}) = \{p_{l,l=1 \div k}, d_{l,l=1 \div k}\}, (1)$$

яка враховує не тільки вплив всіх можливих конкурентних переваг, але й вплив набору чинників як сукупності $f(M_{i,i=1 \div n} \cup M_{j,j=1 \div n}) \approx \{d_{l,l=1 \div k}\}$.

Рівень конкурентоспроможності страхової компанії пропонується визначати на основі співвідношення конкурентних переваг, які надають

виділені економічні чинники даному страховику, та усіх можливих конкурентних переваг, досягнення яких є можливим у рамках конкурентного середовища на страховому ринку (2):

$$RK_s = \frac{\sum_{s=1}^N k_s \left(\{p_{l, l=1 \div k}, d_{l, l=1 \div k}\} \right)}{k}, \quad (2)$$

- де RK_s – рівень конкурентоспроможності s -ї страхової компанії;
 k – загальна кількість усіх можливих конкурентних переваг, досягнення яких є можливим у рамках конкурентного середовища на страховому ринку;
 k_s – кількість конкурентних переваг s -ї страхової компанії.

Важливим аспектом визначення рівня конкурентоспроможності страхової компанії є часовий фактор, який передбачає врахування:

- життєвого циклу;
- періоду функціонування (кількості років) з моменту створення та виходу на страховий ринок;
- періоду функціонування компаній з іноземним капіталом з моменту створення та виходу на український страховий ринок;
- стану фінансового оточення страхових компаній, діяльність яких поширена в різних країнах, з моменту їх створення та виходу на страховий ринок відповідної країни.

Стосовно фінансових результатів страхових компаній, діяльність яких поширена в різних країнах, то вони не є зіставними за абсолютними показниками їх функціонування, тому пропонується проводити їх порівняння на основі врахування динамічної компоненти – темпу приросту рейтингової оцінки, а також показників характеристики конкурентного середовища страхового ринку відповідної країни функціонування (ВВП на душу населення, золотовалютні резерви...).

Таким чином, врахування синергетичного ефекту при визначенні рівня конкурентоспроможності страхових компаній здійснюється на основі просторової та часової компонент. Так, середній рівень конкурентоспроможності усіх N страхових компаній, які функціонують на території певної країни (середній рівень у просторі RK_p), має дорівнювати середньому рівню конкурентоспроможності певної страхової компанії за визначений час її функціонування на страховому ринку (середній рівень у часі RK_T). Просторова компонента конкурентоспроможності страхових компаній визначається на основі рівнів конкурентоспроможності $s = 1 \div N$ страховиків (3):

$$RK_P = \frac{\sum_{s=1}^N RK_s}{N}, \quad (3)$$

- де RK_P – середній рівень конкурентоспроможності страхових компаній у просторі;
 RK_s – рівень конкурентоспроможності s -ї страхової компанії на території визначеної країни функціонування;
 N – кількість страхових компаній, діяльність яких поширена на території визначеної країни.

Часова компонента конкурентоспроможності визначеної страхової компанії визначається на основі рівнів конкурентоспроможності $t = 1 \div T$ страховиків за визначений проміжок часу (4):

$$RK_T = \frac{\sum_{t=1}^T RK_t}{T}, \quad (4)$$

- де RK_T – середній рівень конкурентоспроможності визначеної страхової компанії у часі;
 RK_t – рівень конкурентоспроможності визначеної страхової компанії за станом на t -й проміжок часу функціонування;
 T – взятий для аналізу проміжок часу діяльності страхової компанії (в межах часу з моменту виникнення та виходу на страховий ринок до поточного моменту часу).

На основі наведених вище середнього рівня конкурентоспроможності у просторі RK_P та середнього рівня у часі RK_T можна визначити незнижуваний рівень конкурентоспроможності (NRK – граничне значення для отримання можливості продовження життєвого циклу діяльності на страховому ринку) страхових компаній (5):

$$NRK = \begin{cases} RK_P = RK_T, \text{ якщо } RK_P = RK_T; \\ \max\{RK_P; RK_T\}, \text{ якщо } RK_P \neq RK_T \end{cases}. \quad (5)$$

З метою зіставлення рівнів конкурентоспроможності страхових компаній, діяльність яких поширена на території визначених країн, пропонується рівень конкурентоспроможності страхової компанії певної країни визначати як пару чисел $(RK_s; \alpha)$: RK_s – рівень конкурентоспроможності i -ї страхової компанії, α – рівень досягнення граничного рівня конкурентоспроможності страхових компаній даної країни, який визначається за допомогою (6):

$$\alpha = \begin{cases} 1, & \text{якщо } RK_P = RK_T = NRK; \\ RK_P / RK_T, & \text{якщо } RK_P < RK_T; \\ RK_T / RK_P, & \text{якщо } RK_P > RK_T. \end{cases} \quad (6)$$

Висновки. Моделювання конкурентоспроможності страхових компаній на основі синергетичного підходу дозволяє визначити рівень конкурентоспроможності страхової компанії з урахуванням конкурентного середовища на страховому ринку на основі врахування неявного ефекту від спільного впливу конкурентних переваг за допомогою визначених чинників як складної системи.

Список літератури

1. Горбатов, В. М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса [Текст] : монографія / В. М. Горбатов. – Харьков : ИНЖЭЖ, 2006. – 592 с.
2. Грод, А. М. Теоретичні засади формування конкурентоспроможних ринкових структур [Текст] / А. М. Грод // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 7. – С. 91–98.
3. Дворак, М. С. Чинники формування конкурентного середовища на ринку страхових послуг України [Текст] / М. С. Дворак // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9. – С. 120–127.
4. Козьменко, О. В. Рейтингування страхових компаній і розрахунок страхових тарифів на базі використання економіко-математичних методів [Текст] : монографія / О. В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 95 с.
5. Кошеленко, В. О. Дифференциация факторов конкурентоспособности предприятия на основе временного фактора [Текст] / В. О. Кошеленко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8. – С. 85–96.
6. Цобер, І. Ю. Аналіз підходів до оцінювання конкурентоспроможності підприємств [Текст] / І. Ю. Цобер // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 6. – С. 151–155.
7. Цогла, О. О. Формування конкурентних переваг підприємства шляхом диверсифікації його діяльності [Текст] / О. О. Цогла // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 4. – С. 104–109.

Summary

The article studies the activity of insurance companies in the competitive environment on the insurance market by modeling their competitive position. It offers to determine the permissible level of competitiveness, which ensures the effective functioning of insurance companies. The proposals are realized on the basis of a synergy effect with the use of space and time components.

Отримано 14.10.2009